

צום נזכור- דף לימוד

הקדמה

מחנך יקר,

מוגש לך מערך לימוד בנושא 'צום נזכור'- צמים ביום השואה.

לימוד שמשלב טקסטים ודין הוא מורכב ומאתגר, וניתן לקיימו בצורות רבות. אפשר בקבוצה גדולה או בקבוצות קטנות ('חברותא'), אפשר לדון על כל טקסט בנפרד, או על מספר טקסטים ועוד. בנוסף, הלימוד תלוי ברמה וברקע של הקבוצה הלומדת, במסגרת הזמן, וכמובן במנחה. לכן, המערך שאנו מציעים כאן הוא רחב, מגוון, ובנוי באופן מודולרי, בכדי לאפשר בחירה והתאמה לצרכי המחנך והקבוצה הספציפית. הדרך המומלצת למעביר המערך היא לעבור קודם על כולו, ואז לבנות מתוכו את הלימוד.

ניתן ללמד את המערך המלא, לפי הסדר, או לבחור חלקים מתוכו ולהרכיב לימוד קצר ומותאם יותר.

המהלך העיוני נע בין שלושה צירים: זיכרון, צום, ויום השואה.

כל אחד מהמושגים הללו הוא טעון ומעורר שאלות, והחיבור ביניהם יוצר משולש שמכיל בתוכו מורכבויות רבות.

ראשית, נבחן כל מושג בפני עצמו וננסה לעמוד על טיבו, טבעו ומטרותיו. בהמשך ננסה לבחון את הדרך לחבר ביניהם כפי שעולה ביוזמת "צום נזכור".

הדין מעורר את המתח שבין יהדות וישראליות, יחיד וציבור, חוק ומנהג, חידוש ומסורת ועוד.

אפשר לעבור על כל שלושת הצירים, 'זיכרון', 'צום' ו'יום השואה', או לקחת אחד, או שניים מתוכם ואז לעבור לדין על 'צום נזכור'.

לימוד פורה ומהנה!

מערך שיעור בהתאמה לדף מקורות (אסף פרי)

מטרות הפעילות:

- יצירת מרחב לגיבוש ועיצוב עמדה אישית בנושא זכרון השואה.
- הבנה שאופני ההנצחה הציבורית של אירועים מכוננים נתונים לשינוי ולעיצוב מחדש
- דיון בדרכי ההנצחה וזכרון השואה בהקשר חברתי-ציבורי בישראל ובתפקידם של המשתתפים בעיצובן.

משך הפעילות: כשעה וחצי

עזרים:

- דפי מקורות כמספר המשתתפים: מנהגי זכרון; צום; זכרון השואה; חג חדש

מהלך השיעור:

1. פתיחה (10 דקות):

נקדים מעט על השיעור: היום נשוחח ונלמד על הדרכים שבהן היהדות והציבור בישראל שומרים על זכרם של אירועים מכוננים בתולדות עמנו. במיוחד נעסוק בזכרון השואה ובשינויים שעשויים להתרחש באופן שבו אנו כציבור וכיחידים זוכרים את השואה. נתחיל בהרחקת עדות. נשאל:

- אילו אירועים מכוננים בתולדות העם היהודי זוכים לזכרון מיוחד? (סביר שיעלו: חורבן ביהמ"ק, יציאת מצרים, רצח גדליה בן-אחיקם, רצח יצחק רבין)
- כמה זמן חלף מאז האירוע?
- באילו דרכים זוכרים את אותו אירוע?
- אילו מהדרכים הללו מדברות אליכם באופן אישי? הסבירו.
- לדעתכם, מה ההבדלים בין זכרון האירוע בדורות הראשונים שאחריו לבין האופן שבו אנו זוכרים אותו היום? (למשל, מה ההבדל בין הדור הראשון אחרי חורבן בית שני לבין האופן שבו אנו זוכרים את חורבן הבית?)
- מה משתנה לאורך השנים בזכרון אירועים מכוננים?

2. דף מקורות: זיכרון (25 דקות)

נבקש מהכיתה להתחלק לקבוצות קטנות, בנות 4-5 משתתפים כל אחת.

לתשומת הלב: במהלך העבודה הקבוצתית, עלינו להיות נוכחים וזמינים לשאלות המשתתפים ולעודד אותם להיעזר בנו – בשלב הראשון בהבנת הטקסטים ובשלב הבא בקידום הדיון. זה זמן להסתובב בין הקבוצות ולשמע את רוח הדברים העולים בדיונים. נחלק למשתתפים את דף המקורות וננחה:

- 1) עיינו באופן אישי את במקורות.
- 2) סמנו בטקסטים משפט אחד שאתם מסכימים איתו במיוחד ומשפט אחד שאתם לא מסכימים איתו.
- 3) שתפו אלו את אלו בבחירותיכם והסבירו.
- 4) ערכו דיון קבוצתי בשאלות המנחות בדף המקורות:

- אילו הסברים שונים מציעים הטקסטים לציווי "זכור"?
- מהם הקריטריונים לבחירת אירוע שנרצה לשמור בזיכרון האישי?
- מהם הקריטריונים לבחירת אירוע שנרצה לשמור בזיכרון הלאומי?
- אילו קשרים מתקיימים בין זכרון אישי לזכרון לאומי – כפי שעולה מהטקסטים וכפי שאתם מכירים מהחיים שלכם?

3. דף מקורות: צום (15 דקות)

אחרי שהקבוצות ממצות את הדיון בדף המקורות הראשון, נאסוף מעט מהרשמים והדברים העיקרים שעלו בדיונים השונים, כאשר המשתתפים עדיין בקבוצות שלהם, לקראת המשך הפעילות. נחלק את דף המקורות בנושא צום וננחה: דף המקורות הראשון עסק בזכרון אירועים מכוננים בכלל, ועשיו נתמקד במנהג הצום. עיינו במקורות השונים ואחר כך ערכו דיון בשאלות המופיעות בדף המקורות:

- מאילו סיבות נקבעו ימי צום? אילו מטרות פעולת הצום מבקשת להשיג?
- מה מייחד את פעולת הצום לעומת פעולות זכרון אחרות, כגון: קריאת מגילה, תפילה, שבירת כוס וכדומה?
- שתפו אלו את אלו בחוויות צום שלכם:
  - האם אתם צמים? מדוע?
  - איזה מן הטקסטים מדבר אליכם באופן אישי? הסבירו
  - מה אתם מרגישים כאשר אתם צמים?

○ אם אינכם צמים – מה אתם מרגישים בקשר לצום של אחרים?

4. מנהגי זיכרון השואה (15 דקות):

נבקש מהכיתה לשבת במליאה. נאסוף מעט מהרשמים שעלו בדיונים אודות הצום. אם הכיתה לא רגילה בקריאת מקורות, אפשר גם לשאול על חוויית הלימוד הזו. כעת נחלק לכל משתתף את דף המקורות: זכרון השואה. נבקש מהמשתתפים לעיין בעיקרי החוק ואז ננחה דיון:

- כיצד ביקשו מעצבי 'חוק יום הזיכרון לשואה ולגבורה' לשמר את בתודעה הישראלית את זיכרון השואה?
- מדוע, לדעתכם, קבעה מדינת ישראל יום מיוחד לזיכרון השואה?
- אילו מטרות החוק משיג?
- מהם החסרונות שבו?
- באילו מרחבים (ציבורי, אישי, קהילתי) הוא פועל ובאילו לא?
- מהם ההבדלים בין 'חוק יום הזיכרון לשואה ולגבורה' להלכות ומנהגי האבלות של ט' באב¹? ממה נובעים ההבדלים הללו לדעתכם?
- מה מייחד את עיצוב הזכרון הקיבוצי בתקופה שבה אנו חיים במדינה ריבונית לעומת התקופה שקדמה לציונות?
- מה האחריות לזיכרון השואה המוטלת על הפרט? ועל החברה? ועל מוסדות הדת? ועל המדינה?

5. "צום נזכור" (15 דקות):

נקרא את הקטע העוסק ביוזמת צום נזכור – אפשר לבקש מאחד המשתתפים לקרוא בקול. לאחר מכן ננחה דיון:

- בטקסט נכתב: "יוזמה שמבקשת לחבר יהדות וישראליות, שימור זיכרון במרחב האישי והציבורי, ויצירת מנהג חדש אבל עתיק יומין". עד כמה לדעתכם ניתן ליצור חיבור שכזה?

¹ מנהגי האבלות של ט' באב

תשעה באב הוא יום תענית מדרבנן ושיא תקופת האבלות של ימי בין המצרים. תענית זו נמשכת מערב עד ערב) ולא מבוקר עד ערב (וכוללת את כל חמשת העיניים הנהוגים ביום כיפור). אכילה, שתיה, רחיצה, סיכה, איסור נעילת הסנדל, איסור על תשיש המיטה) יחסי מין))

- מה עמדתכם האישית בקשר לחיבור הזה?
- היהדות נזהרת מאד מהכנסת חידושים ("חדש אסור מן התורה") אך מצד שני מעודדת התייחסות אקטיבית לאירועים משמעותיים שקורים בחיי האומה (פורים, חנוכה, וגם יום העצמאות, יום שחרור ירושלים שנקבעו כי יש לומר בהם הלל, וגם אירועים 'עצובים' כמו צום גדליה, תענית אסתר). היהדות אף נותנת תוקף למנהגים שבאים 'מלמטה' ("מנהג ישראל דין הוא).
- האם נכון לדעתכם לקבל על עצמנו הוספת צום ביום השואה? הסבירו את עמדתכם.
- אילו דרכים נוספות קיימות כדי לוודא שזיכרון השואה יהיה משמעותי גם לדורות הבאים?
- עד כמה החוק הקיים יכול לאתגרים שיוצבו בפני זכרון השואה בדורות הבאים? מה מגבלות החוק הקיים?
- מה הייתם מבקשים לתקן בחוק כדי שיתאים יותר בדורות הבאים?
- כיצד לדעתכם נכון לקדם את יוזמת צום נזכור – באחריות הפרט או ארגונים אזרחיים? הרבנות הראשית? מוסדות המדינה? הסבירו את תשובותיכם.

6. סיכום (10 דקות)

נחלק לכיתה את השיר "חג חדש". נבקש מהמשתתפים לקרוא את השיר ואחר כך ננחה דיון

קצר:

- שתפו בשורה שדיברה אליכם במיוחד.
- איזה מסר ביקש שלנגל להעביר אלינו בשיר הזה?
- עם איזה מן הטקסטים שקראנו לאורך השיעור מתקשר השיר הזה? באיזה אופן?
- מה אתם יכולים לעשות היום כדי לקחת חלק בעיצוב זיכרון השואה? ומה תוכלו לעשות בעוד שנה? ובעוד עשר שנים? ובעוד 40?

1. זיכרון:

פרשת זכור

יז זכור את אשר-עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים. יח אשר קרף בדרך ויזנב בך קל-הנחשלים אחריו ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים. יט והיה בהניח ה' אלהיך לך מכל-איביך מסביב בארץ אשר ה'-אלהיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה את-זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח דברים פרק כה, פסוקים יז-יט

משחרב הבית האחרון רבו פרושים בישראל, שלא היו אוכלין בשר ולא שותין יין

?נטפל להן ר' יהושע, אמר להן: בניי, מפני מה אין אתם אוכלים בשר

?אמרו לו: נאכל בשר, שבכל יום היה תמיד קרב לגבי מזבח, ועכשיו בטל

?אמר להן: לא נאכל. ומפני מה אין אתם שותים יין

?אמר לו: יין נשתה, שבכל יום היה מתנסך על גבי המזבח, ועכשיו בטל

אמר להם: לא נשתה

אמר להם: אם כן לחם לא נאכל, שממנו היו מביאין שתי הלחם ולחם הפנים

מים לא נשתה, שמהן היו מנסכין מים בחג

תאנים וענבים לא נאכל, שמהן מביאין בכורים בעצרת

שתקו

אמר להם: בניי, להתאבל יותר מדיי אי אפשר, ושלא להתאבל כלל אי אפשר

אלא כך אמרו חכמים: סד אדם את ביתו בסיד ומשייר דבר מועט, זכר לירושלם

עושה אדם צרכי סעודה ומשייר דבר מועט, זכר לירושלם

עושה אשה תכשיטין ומשיירת דבר מועט, זכר לירושלם, שנאמר (תהילים קל"ז ה): 'אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני
'תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי', וגו'

'וכל המתאבלים עליה בעולם הזה שמחים עמה לעולם הבא, שנא' (ישעיהו ס"ו י): 'שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה
'וגו'

'תוספתא, מסכת סוטה, פרק טו, משנה ה

סלט ירוק/ שרי אנסקי

יום כיפור היה חג שאהבתי מאוד. כל תושבי השכונה, בבגדים לבנים ובנעלי התעמלות, היו עולים בתהלוכה נהדרת על ההר של האוניברסיטה העברית. שם, בתוך מבנה בצורת כיפה לבנה, היה בית הכנסת שלנו. הגדולים היו מתפללים, ואנחנו, הילדים, היינו משתוללים, מטפסים על הכיפה, מנסים לצום, מראים זה לזה את הלשון היבשה ומשחקים במחבואים

מתחת למבנה בית הכנסת היה ספסל אבן, מוסתר בין השיחים, שהשקיף על השכונה שלנו. שם הייתי מתחבאת ומבקשת בקשות מאלוהים. גם כשגדלתי והפסקתי לשחק מחבואים, המשכתי לשבת על אותו ספסל ולבקש בקשות

ביום כיפור של שנת 1973 ביקשתי שם מאלוהים שימצא לי חבר. באותו רגע גילה אותי אחי הגדול ראובן ושאל עם מי אני מתלחשת. גיליתי לו. אבל לא גיליתי את הבקשה המיוחדת הזאת, כי ידוע שאם מגלים את הבקשות, הן לא מתקיימות

אחר כך שאלתי אותו מה הדבר שהכי בא לי לאכול עכשיו. הוא לא רצה לגלות, ואפילו כעס קצת, אבל אחרי שהתחננתי הוא אמר: "סלט ירקות קצוץ דק, עם הרבה שום, מיץ לימון, פטרוזיליה ופלפל חריף". "קטן"

אחרי שהלך, ירדתי מההר דרך השדות, כדי שלא יראו אותי, והכנתי לי סלט כזה. לא מצאתי פטרוזיליה. במקרה, אז קטפתי בגינה של השכנים. אם כבר חטא, אז נוסף גם פשע

בזמן שאכלתי, צלצל הטלפון. רעדתי מפחד. הייתי בטוחה שזה אלוהים, שרוצה להגיד לי שהוא הולך להעניש אותי. אז לא עניתי. החבאתי מהר את הקליפות של הירקות, שטפתי, ניגבתי והחזרתי את הכלים למקום. אבל אז שוב צלצל הטלפון. מישהו ביקש לדבר עם אחי הגדול. אמרתי לו שהוא בבית הכנסת, והוא אמר שארוץ לשם מיד ואגיד לו להתקשר דחוף ליחידה שלו ושארשום מספר טלפון אמרתי לו שאני לא יכולה לרשום כי זה יום כיפור. ואז הוא כמעט צעק, "אל תבלבלי את המוח, יום כיפור. בוטל! תביאי עט ותרשמי"

עם הפתק ביד רצתי לבית הכנסת. יום כיפור בוטל, "צעקתי לכולם. לאחי אמרתי לרוץ הביתה". "ולהתקשר ליחידה שלו. הוא הסתכל לי עמוק בעיניים ואמר: את אכלת סלט

זה היה הדבר האחרון שאמר לי

הוא לא חזר יותר הביתה לעולם

ליהודים יש שישה חושים מישוש, טעם, ראייה, ריח, שמיעה...זיכרון. בעוד שהגויים חושים ומעבדים את העולם באמצעות החושים המסורתיים, ומשתמשים בזיכרון רק כאמצעי נחות להסביר אירועים עבור היהודים, הזיכרון הוא לא פחות בסיסי מדקירת מחט, או נצנוצה הכסוף, או טעם הדם שהיא שולפת מן האצבע. היהודי נדקר על-ידי סיכה ונזכר בסיכות אחרות. רק בכך שדקירת הסיכה מחזירה אותו אחורה אל דקירות סיכה קודמות - כשאמו ניסתה לתקן את שרוול חולצתו כשזרועו עוד הייתה בפנים, כשאצבעותיו של סבו נרדמו מרוב שליטפו את מצחה הלח של אם-סבו, כשאברהם בחן את חוד הסכין כדי להיות בטוח שיצחק לא יחוש כאב - היהודי יכול להבין למה זה כואב. כשיהודי נתקל בסיכה, הוא שואל: כמו מה זה נזכר?

- א. מדוע אנו מבקשים לשמר זיכרון?
ב. אילו אירועים נשארו בזיכרון הקולקטיבי שלנו, ואילו התפוגגו במרוצת השנים? מה גרם לכך?
ג. מהם הקריטריונים לבחירת אירוע שנרצה לשמור בזיכרון האישי/ הלאומי?

2. צום:

5

ספר ויקרא פרק כ"ג

וידבר ה' אל משה לאמור: אך בעשור לחודש השביעי הזה יום הכיפורים הוא, מקרא קודש יהיה לכם, ועיניתם את נפשותיכם... וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, כי יום "כיפורים הוא לכפר עליכם לפני ה' אלוהיכם".

שולחן ערוך, סימן קכא, א, 'הלכות תענית צבור

מצות עשה מדברי הנביאים להתענות בימים שאירעו צרות לאבותינו. ותכלית התענית היא כדי לעורר את הלבבות לפקח על דרכי התשובה, ותהי זאת זיכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיו כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות. ובזיכרון הדברים האלה נשוב להיטיב, כמו שנאמר: "והתוודו את עוונם ואת עוון אבותם". "ולכן חייב כל איש לשום אל ליבו באותן הימים לפשפש במעשיו ולשוב מהן, כי אין העיקר בתענית, כמו שנאמר באנשי נינוה": "וירא האלוהים את מעשיהם, "ואמרו רז"ל": "וירא את שקם ואת תעניתם" לא נאמר, אלא "וירא האלוהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה". "ואין התענית אלא הכנה לתשובה. לכן אותן אנשים שכשמתענים הולכים בטיוול ומבלים את היום בדברים בטלים, תפסו את הטפל והניחו את העיקר

הרמב"ם, הלכות תעניות פ"ה, ה"א

יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות" לפתוח דרכי תשובה, ויהיה זה זיכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו, שהיה כמעשינו... "עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות. שבזיכרון דברים אלו נשוב להיטיב

נפוליאון וט' באב

נפוליאון הגיע פעם לקהיר, אותה כבש, היה זה בליל ט' באב, וראה מקום חשוך, עם מעט נרות דולקים

כשנכנס ראה שמדובר בביכנ"ס, יהודים ישבו שם על הרצפה וייללו מרות. שאל אותם נפוליאון מדוע הם בוכים, ענו לו בגלל חורבן בית המקדש שלנו. שאל אותם: מתי זה קרה? לא שמעתי על זה.. זה קרה בשנים האחרונות? אמרו לו: קרוב ל2000 שנה

א. מדוע אנו צמים?

ב. מאילו סיבות אנו קובעים ימי צום?

ג. אילו מטרות פעולת הצום מבקשת להשיג?

3. יום השואה:

6

חוק יום הזכרון לשואה ולגבורה, תשי"ט–1959

1.

כ"ז בניסן – יום הזכרון [תיקון: תשכ"א, תשנ"ז]

כ"ז בניסן הוא יום הזכרון לשואה ולגבורה, מוקדש, מדי שנה בשנה, להתייחדות עם זכר השואה שהמיטו הנאצים ועוזריהם על העם היהודי ועם זכר מעשי הגבורה ומעשי המרד בימים ההם, חל כ"ז בניסן בששי בשבוע, יקוים יום הזכרון בכ"ז בניסן של אותה שנה; חל כ"ז בניסן בראשון בשבוע יקוים יום הזכרון בכ"ח בניסן של אותה שנה, תחילתו של יום הזכרון היא משקיעת החמה אור ליום כ"ז בניסן, כ"ז בניסן או כ"ח בניסן, הכל לפי העניין, וסיומו עם צאת הכוכבים למחרתו.

2.

דרכי קיום של יום הזכרון [תיקון: תשי"ט]

ביום הזכרון תהא בכל רחבי המדינה דומיה של שתי דקות בהן תשבות כל עבודה ותיפסק כל תנועה בדרכים; יקוימו אזכרות, עצרות עם, וטכסי התייחדות במחנות הצבא ובמוסדות החינוך; הדגלים על הבניינים הציבוריים יורדו לחצי התורן; תכניות השידורים ברדיו יביעו את ייחודו של היום, ובבתי השעשועים יעלו אך נושאים ההולמים את רוחו.

2א.

סגירת בתי שעשועים ובתי קפה [תיקון: תשכ"א, תשל"ח]

ביום הזכרון לא יקוימו עינוגים ציבוריים ובערב יום הזכרון יהיו גם בתי הקפה סגורים

ב. כיצד ביקשו מעצבי 'חוק יום הזכרון לשואה ולגבורה' לשמר את בתודעה הישראלית את זיכרון השואה?

ג. אילו מטרות החוק משיג? מהם החסרונות שבו? באילו מרחבים (ציבורי, אישי, קהילתי) הוא פועל ובאילו לא?

ד. מהם ההבדלים בין 'חוק יום הזיכרון לשואה ולגבורה' להלכות ומנהגי האבלות של ט' באב²?
ה. האם ישנה אחריות אישית לכל אדם לדאוג לזיכרון השואה?

4. "צום נזכור":

...נפטר ניצול השואה האחרון
זאת תהיה הכותרת בכל העיתונים באחד הימים בעשור הקרוב
לא יהיו עוד אנשי עדות, הנסיעות לפולין ילכו ויתמעטו, והקשר שלנו
כיהודים לשואה הגדולה שעברה על עמנו תלך ותפוגג. מה עושים? איך
מוודאים שזיכרון זה לא ישכח
בכדי לזכור ולא לשכוח, החלטנו, מספר פעילים חברתיים, פשוט לצום ביום
השואה. צום, הדרך הכל כך יהודית לזכור
הצום, אשר אם יהפוך למנהג רחב, יבטיח כי גם לאחר היום בו הכותרת
בעיתון תצעק כי נפטר ניצול השואה האחרון, אנחנו נמשיך ונזכור, לא רק
בראש ואפילו בלב, אלא גם בבטן, את מה שהיה ואסור שיחזור לעולם
אנחנו יוצאים בקריאה לציבור לצום ביום השואה כל אחד לפי יכולתו
ורצונו. אולי רק מאוכל, אולי רק כמה שעות ואולי מזריחה עד שקיעה
וניצור יחד דרך נוספת לזכור ולא לשכוח
(יוזמי צום נזכור 2018)

א. יוזמה שמבקשת לחבר יהדות וישראליות, שימור זיכרון במרחב האישי והציבורי, ויצירת מנהג
חדש אבל עתיק יומין..

האם לדעתכם ניתן ליצור חיבור שכזה?

ב. היהדות נזהרת מאד מהכנסת חידושים ("חדש אסור מן התורה") אך מצד שני מעודדת התייחסות
אקטיבית לאירועים משמעותיים שקורים בחיי האומה (פורים, חנוכה, וגם יום העצמאות, יום שחרור

² מנהגי האבלות של ט' באב

תשעה באב הוא יום תענית מדרבנן ושיא תקופת האבלות של ימי בין המצרים. תענית זו נמשכת מערב עד ערב) ולא מבוקר עד ערב (וכוללת את כל חמשת העיניים הנהוגים ביום כיפור). אכילה, שתיה, רחיצה, סיכה, איסור נעילת הסנדל, איסור על תשמיש המיטה) יחסי מין))

- ירושלים שנקבעו כי יש לומר בהם הלל, וגם אירועים 'עצובים' כמו צום גדליה, תענית אסתר). היהדות אף נותנת תוקף למנהגים שבאים 'מלמטה' ("מנהג ישראל דין הוא).
3. האם נכון לדעתכם לקבל על עצמנו הוספת צום ביום השואה?
4. האם יש לדעתכם דרכים נוספות לוודא שזיכרון השואה יהיה משמעותי גם לדורות הבאים?

[ולדיסלב שינגל / חג חדש \(נכתב בגטו וארשה 1941-1943\)](#)

7

חג חדש

יהודים צריכים חגים,
יהודים מוכרחים לזכור,
כל שהיה בפסח ובפורים - - -
ואם ההומנטאש¹ שבור
זאת משום... ש... המן...
והמצות זו מצרים הקודרת...
דגל בצבעים
הוא מזכרת, שהתורה,
והמינים - והסוכה -
לכל אלה יש איזו סיבה,
כל אלה זיכרונות.
נסים, אירועים וזמנים...
תחלוף המלחמה הנוראה
שאת היהדות משסעת
לגזרים, סמרטוטים ורבעים...
יהודים הרי יותרו,
גיחו מאי שם בוקר כלשהו
דרישת שלום ממוות להביא...

יהודים צריכים חגים
יהודים מוכרחים לזכר,
כי נס הציל העם מאבדון,
כמו חג הסוכות,

מזמנים אלו יותר

חג חדש: לא סוכות - מקלטים.

פעם בשנה ביום השחרור

יזמנו אורחים

על דרגשים במקלטים,

במאורות - במרתפים

כבתפילות ישביעו

לב מלא שמחה ואמונה.

לנושאי הפולחן יהיו

האת, הקלשון, המוט עם הפטיש,

צום יהיה, כפי שבמקלטים היה.

הזקנים יבכו,

הצעירים יקשיבו

לכל אשר ארע בימי האקציות, הבלוקדות...²⁾

לילדים יספרו,

שבמקלטים אלו חיו

ללא אויר, שבועות, חודשים...

כאן בחושך ליד הקירות

חיכו, חיכו זמן רב

למשב רוח ראשון, לחופש ושמש...

הזקנים יברכו,

הצעירים ילעגו על

שסבא הפליג בהתלהבותו.

"יאמר הזקן כל שיחפץ

ודאי כאותה בדיה:

"משה חוצה את הים..."

בשעת בין-ערביים יצאו מן המרתפים,

שלוחה תצפה להם,

עולם יפה, טוב יותר וחדש יותר
ברגיעה, באור, בביטחון
לסעודת ערב חגיגית יסבו,
יגישו עוגת צלב קרס בדבש מהבון...³⁾

-
- 1) הבלוקדות
  - 2) ההומנטאש - אוזני המן באידיש
  - 3) ה"בון" כרטיס הקצבת המזון בגטו וארשה.

